

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №10 від 13 травня 2014 року).*

Рецензенти:

Н.А. Сейко – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка;

С.А. Котловий – кандидат педагогічних наук, вчитель історії вечірньої (змінної) ЗОШ II-III ст. №1 м. Житомира.

А 43 Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2014. — 130 с.

Літературний редактор: Н.Л. Тарасенко

Відповідальний редактор: І.М. Палько

Дизайн обкладинки: А.І. Сочинський

Матеріали надруковані в авторській редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Передмова

Шановні друзі! Пропонуємо Вашій увазі третє видання збірника наукових робіт викладачів і студентів соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка «Актуальні проблеми соціальної сфери», що вже став систематичним відображенням науково-дослідної діяльності викладачів і студентів нашого факультету; представляє результати курсових, бакалаврських, магістерських, дисертаційних досліджень.

Цей збірник присвячено значущій для нас даті – **10-ти-річчю соціально-психологічного факультету** ЖДУ ім. І. Франка. Протягом цих десяти років факультет перетворився на дружню ініціативну команду, що має власні цілі, традиції, приводи для гордості. Хочеться зазначити такі наші здобутки та інновації, як:

- *практикум із соціальної педагогіки* – спецкурси практичного характеру, спрямовані на формування у студентів умінь та навичок організовувати психолого-педагогічну взаємодію з клієнтами на основі спільних інтересів (наприклад, етнодизайн, журналістика, канестерапія, організація культурно-дозвіллевих заходів, волонтерство та багато інших);
- *мистецькі проекти* факультету, серед яких систематичними стали: Виставка Двох Картин на Сьомому Небі (презентація творчості відомих житомирських художників), Людина Року (відзначення здобутків студентів та співробітників у галузях громадської діяльності, науки, мистецьких і спортивних подій);
- *наукові проекти* кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності (організація Всеукраїнського дистанційного конкурсу студентських і учнівських наукових робіт з соціальної педагогіки – режим доступу: <http://contest.zu.edu.ua>; розробка колективної монографії «Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект»);
- *соціальні проекти* Студентської Соціальної Служби для Молоді (керівниця – Світлана Коляденко), спрямовані на підтримку вразливих категорій учнівської й студентської молоді та проведення доброчинних акцій;
- *Соціально-інтерактивний «Театр Життя»* – об'єднання викладачів і студентів, які засобами театрального мистецтва піднімають у студентському середовищі актуальні соціальні проблеми та питання; створюють можливості діалогу глядачів і акторів. Діяльність «Театру Життя» втілюється через різноманітні форми та засоби – інтерактивні й публіцистичні вистави, форум-вистави, презентації;
- *Центр міжкультурної толерантності* (керівниця – Інна Палько), який реалізує просвітницькі молодіжні програми та соціальні проекти з протидії різним формам дискримінації. Основними видами діяльності Центру міжкультурної толерантності є Школа міжкультурної толерантності, Дискусійний відеоклуб, «Жива бібліотека», Форум-театр та інші;
- *Центр ґендерної освіти* (керівниці – Олена Остапчук, Наталія Тарасенко), діяльність якого спрямована на формування ґендерно чуйного освітнього

середовища та сприяння саморозвитку і самореалізації студентського активу. Завдяки діяльності Центру студентами було реалізовано наступні власні соціальні проекти: «Соціалізація жіночої студентської молоді, в тому числі молодих мам» – Н. Кривой; «Гендерна просвіта молоді Житомирщини» – Ю. Покотило, О. Добрякова; «Школа молоді сім'ї» – Б. Антонян-Шевчук; «Правова просвіта лідерів студентського самоврядування ВНЗ м. Житомира» – В. Безсмертна та інші;

- розширення географії участі викладачів і студентів кафедри у міжнародних проектах. Франція, Південно-Африканська Республіка, Сполучені Штати Америки, Молдова, Албанія, Ізраїль, Швеція, Литва, Польща, Німеччина, Грузія, Білорусь, Угорщина, Бельгія, Казахстан, Словачія, Азербайджан – дякуємо за гостинність! «Білою плямою» наразі залишається лише континент Австралія ☺.

Ми пишаємося нашими перемогами у науковій сфері, зокрема у: Всеукраїнському дистанційному конкурсі студентських і учнівських наукових робіт з соціальної педагогіки (**Юлія Золотуха** – Гран-Прі); Всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт (**Юлія Покотило, Світлана Щур** – дипломи III ступеня); Всеукраїнській студентській олімпіаді із соціальної педагогіки (**Сергій Михнюк** – диплом III ступеня); стипендіальній програмі «Завтра.UA».

Серед стратегічних напрямів подальшої наукової діяльності варто відзначити: створення наукового гуртка; викладання окремих дисциплін/занять/тренінгів англійською мовою; збільшення кількості міжнародних публікацій та участі у конференціях; реалізація проекту Ради Європи «No Hate Speech Movement».

Бажаємо соціально-психологічному факультету та всім, хто себе з ним ідентифікує, нових і великих досягнень, рефлексій та звершень!

Будьте здоровими та щасливими!

З повагою, Надія Павлик.

Зміст

Маєвська Людмила	ПОНЯТТЯ «ЛЮБИТИ СЕБЕ» У СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ	8
Поздєєва Валерія	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КОРЕКЦІЯ КОНФЛІКТНОСТІ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ КОЛЕДЖУ	11
Киричок Юлія	ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ РАЙОННОГО ЦЕНТРУ СССДМ	13
Синиця Анна	ХАРАКТЕРИСТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ	15
Саустян Інна	РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГОМ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА	18
Ланчук Ганна	СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ПОШИРЕННЯ ЛИХОСЛІВ'Я У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	19
Байдюк Людмила	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	22
Шелестюк Арсеній	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ	24
Кот Юлія	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ У ДИТЯЧИХ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	25
Бруліна Катерина	ПІДЛІТКОВА СУБКУЛЬТУРА – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКА	28
Іллїна Ольга	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УКРАЇНІ	29
Іванова Катерина	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУРТОЖИТКУ	32
Сичук Лілія	СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗНЗ	34
Остапчук Олена	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕБ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ДІТЕЙ	37
Цветкова Наталія	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ТВОРЧИХ КОЛЕКТИВІВ В УМОВАХ МІСТА	39
Савченко Оксана	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	42
Хімач Вікторія	ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ПРИ РОБОТІ З ПРОБЛЕМОЮ ЛІДЕРСТВА	44
Сочинський Андрій	МІЖНАРОДНІ МІЖУРЯДОВІ ТА НЕУРЯДОВІ ІНСТИТУЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	47
Зайчківська Юлія	МІЖНАРОДНА І УКРАЇНСЬКА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	50

Михнюк Сергій	ШКІЛЬНИЙ САЙТ У СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗНЗ	52
Гладченко Ольга	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНOSTІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	54
Перішко Варвара	ПРОФОРІЄНТАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СИСТЕМІ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ	55
Джура Ніна	РОЛЬ ТЕЛЕФОННОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ДЛЯ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ	57
Ващенко Олег	ПРОБЛЕМА ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ. СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ	60
Дорошенко Людмила	РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ ІЗ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ	62
Богданець Анастасія	ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	64
Котловий Сергій	ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЛІЦЕЮ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	66
Кондратенко Ярослава	РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ ІЗ ПРОФІЛАКТИКИ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	68
Щур Світлана	ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗНЗ ЩОДО ПЛАНУВАННЯ УЧНЯМИ КАР'ЄРИ	70
Бобрусь Ольга	ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЯК ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	73
Остапенко Катерина	ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ПРОВІДНИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У СТАРШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	76
Луценко Анастасія	ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГОМ В УМОВАХ ЗНЗ	79
Возна Вікторія	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ В УМОВАХ ЗНЗ	82
Романюк Оксана	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗНЗ	84
Харькова Наталія	ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНІКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ	86
Гетьман Олена	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ	88

Адамович Анна	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗНЗ	90
Юзвячик Інна	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ З ГІПЕРАКТИВНИМ РОЗЛАДОМ У ЗНЗ	92
Слободенко Лідія	ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	94
Рудюк Ганна	ДИНАМІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ВНЗ	96
Самойлюк Марина	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	98
Палько Інна	ЦЕНТР МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СССМ ЖДУ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ РЕСУРС В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ	101
Павлик Надія	НАВЧАЛЬНИЙ КУРС «ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕРАПІЯ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ	105
Літяга Інна	ВПЛИВ ЗМІ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»	110
Тарасенко Наталія	РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	112
Свінціцька Тетяна	СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО СІМЕЙНИХ СТЕРЕОТИПІВ	114
Залібовська-Ільницька Зоя	ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ	116
Папченко Вікторія	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНОМОВНОГО СЛЕНГУ	119
Коляденко Світлана	ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.	121
Васьківська Юлія	ЧАРТЕРНІ ШКОЛИ – ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗДОБУТТЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	126
Михаленко Тетяна	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙ ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ В УКРАЇНСЬКІЙ СІМ'І	128

Автор статті:

Ганна Ланчук,

студентка III курсу

спеціальності «Соціальна педагогіка»

Науковий керівник:

Надія Павлик,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальної педагогіки

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ПОШИРЕННЯ ЛИХОСЛІВ'Я У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Лихослів'я – вживання лайливих, соромітних слів; грубі, недобррозичливі слова та вирази, вживані щодо кого-небудь [4, т. 6, с. 248]. Лихослів'я має два види: агресивне і не агресивне. Агресивне лихослів'я – це будь-яка форма мовної поведінки, спрямована на образу або заподіяння шкоди іншій людині. Не агресивне лихослів'я – це будь-яка форма мовної поведінки, яку вживають без наміру когось образити, або розрядити власну агресію [2, с. 26]. Лихослів'я, як правило, культурно обумовлене, його виникнення і вживання безпосередньо пов'язане з етносом і з веденням морально-соціальних табу (певних заборон, за порушення яких порушника карали смертю або вигнанням, що було рівноцінним смертній карі). Використання ненормативної лексики показує зубожіння мови, аморальність мовця, десоціалізацію його в суспільстві [1, с. 42].

Особливу роль відіграє вживання лихослів'я в підлітковому віці – віці становлення особистості, перетворення уявлень про себе, пошуків себе і свого місця у світі, формування власної ідентичності, тобто сталого, нефрагментованого і особистісно-прийнятого образу «Я». Тобто те, що закладеться в формуванні особистості підлітка, буде супроводжувати людину все життя і корегувати це буде важко. Тому дуже важливо, щоб у підлітковому віці заклалася правильна культура спілкування. Якщо у ранньому дитячому віці воно вживання лайливих слів часто не усвідомлене, то в підлітковому віці має конкретну ціль – засвоєння і переймання у дорослих їхніх звичок. Підліток ще не здатен зрозуміти серйозності всього того, що відбувається. І, можливо, нецензурна лексика – це лише гра в самостійність, дорослість, ознака певної сили, намагання затвердити себе в дорослому оточенні [3, с. 59].

Хоч тема лихослів'я досить поширена, її дослідженням займаються багато вчених, вивчення її, особливо в підлітковому віці, стикається з певними труднощами. Це може бути пов'язано як з самим віком, який є дуже критичним, перехідним, переломним періодом в житті дитини, так і з стандартизованими валідними методиками для дослідження проявів лихослів'я, а також ситуацій, що його провокують, які ще не напрацьовані психолого-педагогічною наукою.

У рамках даної теми нами було проведено анонімне опитування учнів на визначення причин поширення лихослів'я. Ми розробили два опитувальники «Ставлення та розуміння учнями явища «лихослів'я» та «Виявлення причин вживання лихослів'я підлітками».

Використання авторських опитувальників дозволило нам виявити причини поширення лихослів'я в підлітковому віці, з'ясувати вплив лайливих слів на підлітка та на його соціалізацію.

Перш за все, нас цікавило розуміння самого поняття «лихослів'я» учнями. Якісний аналіз дослідження показав, що учні достатньо розуміють поняття «лихослів'я», не тільки як лайку, а як будь-який акт вербальної агресії. До лихослів'я

учні відносять всі слова, якими можна образити чи завдати душевного болю, моральної шкоди людині і мають негативне ставлення до цього явища, проте все одно вживають лайливі слова у своїй повсякденній мові. На питання: «Чи лихословити зараз модно, престижно і чи відчуваєте ви себе дорослими, більш впевненими?», близько 80% відповіли запереченням. Це говорить про те, що діти прагнуть не використовувати лихослів'я як інструмент вираження свого «Я» і розуміють соціальні норми щодо його обмеження. 48% досліджуваних вважає, що прояв лихослів'я в нашій мові показує бідність мови та низький культурний рівень людини. Підлітки, які брали участь у дослідженні, надають перевагу спілкуванню з людиною, що не лихословить. Також учні майже всі одностайно відповіли, що коли їх лають – вони переживають негативні емоції, які не стимулюють діяльність і не змінюють поведінку на краще, а, навпаки, завдають глибокий душевний біль.

На питання: «Що тобі було легше пережити: коли батьки тебе лупцюють за провину, чи коли боляче карають словами?», більшість дітей відповіли, що легше пережити фізичні дії з боку батьків, а ніж вербальні. Це говорить про те, що лайливі слова мають сильний вплив на ще несформовану психіку підлітка, вони глибоко ранять підсвідомість дитини, тому їх застосування на адресу дитини-підлітка може призвести до формування комплексу неповноцінності, невпевненості у собі. Лише 28% дітей вважають, що лихослів'я – це певний молодіжний сленг.

У результаті дослідження було виявлено, що причина вживання ненормативної лексики серед підлітків є показом агресії, поганого ставлення до людини, яка не подобається. Респонденти відповіли, що лайливі слова вони вживають в тому випадку, коли їх щось дратує чи не влаштовує. В колі друзів та однолітків підлітки вживають лайливі слова у тих випадках, коли їх ігнорують, знущаються або ображають; також сюди можна віднести показ неприємної, зухвалої поведінки ровесників. 84% дітей вважає, що причини закріплення звички лаятися такі: «погана компанія», «дратівливість», «невдоволення собою, або оточенням», «поширення лайливих слів у суспільстві», «часте використання ненормативної лексики у своїй мові», «вплив референтних осіб», «поганий настрій», «погане виховання», «неосвіченість».

Було виявлено, що 64% підлітків вживають у своєму мовленні грубу лайку. Деякі діти не уточнювали, які саме слова вони вживають. Дослідження показало, що хлопці більше вживають ненормативну лексику, ніж дівчата. Проте у конфліктних ситуаціях (зокрема, при з'ясуванні стосунків) дівчата також використовують усю гамму лихих слів. З найпоширеніших лайливих слів, які використовують учні є: «дурень», «дебіл», «коза», «корова», «каліч». Окрім того, у лексиці учнів спостерігається поширення лихих намірів та побажань: «щоб ти здох», «йди в пень», «пішов (ла) на ...», «засохни», «зів'янь», «врізати», «іди в ...» та ін.

Найчастіше погані слова можна почути від учнів на перерві, на вулиці, на спортивному майданчику, в колі однолітків.

Резюмуючи результати нашого дослідження, можна відзначити таку виявлену суперечність: хоча підлітки добре обізнані з даної теми і лихослів'я як суспільне явище засуджують, проте це не заважає їм вживати ненормативну лексику для вираження свого недоволення, агресії та зняття емоційного напруження.

У результаті обробки дослідження була підтверджена гіпотеза: причинами вживання лихослів'я в підлітковому віці є приклади з сім'ї, школи, близького оточення. Із відповідей дітей видно, що батьки та вчителі застосовують до них лайливі слова, які характеризують невихованість, неслухняність дитини («безсовісний», «брехун», «егоїст» та ін.), погане виконання роботи («ледащо», «нездара», «нероба», «розтяпа» та ін.), інтелектуальні та розумові здібності учня («дурний, як пень», «безголовий пеньок», «неук», «телепень», «тупоголовий», «бовдур», «йолоп», «дубина», «тупак», «двієчник» та ін.). Застосування цих слів батьками та вчителями до учнів респонденти пояснюють так: «лихословлять зараз всі, батьки та вчителі – не виключення», «негаразди на роботі», «втома, роздратованість», «вживають тому, що діти виводять їх», «тому, що бувають злі», «дратують їх діти (про вчителів)», «тому, що у них серйозні проблеми і вони не можуть виразити свої почуття нормальними словами (про батьків)», «з деякими учнями по іншому не можна (про вчителів)», «бо іноді важко стримувати свої емоції» та ін.

Також дослідження показало, що лайка має негативний вплив на особистість дитини, і може призвести до психічних розладів і формування у неї різних комплексів. Саме в підлітковому віці погані слова, адресовані дитині, глибоко ранять її підсвідомість і руйнують внутрішнє «Я» особистості, це підтверджено вибором учнів між покараннями фізичним та словесним.

Отже, лихослів'я – це культурно-історичне явище, що виникло як протест певним нормам і набуло масштабного поширення. Причини лихослів'я надзвичайно різноманітні та складні, розглянути їх по одинці не можна, вони діють комплексно. Зокрема на поширення лихослів'я впливає сім'я, школа та група однолітків. Вживання лихослів'я з боку дорослих до дитини, погано впливає на особистісний розвиток та психіку підлітка. Для викорінювання лихослів'я з мовлення підлітків потрібно проводити просвітницьку роботу з батьками, з досвідченими і майбутніми педагогами, проводити психолого-педагогічну, корекційну і профілактичну роботу з дітьми.

Використана література

1. Баронин А. С. Этнопсихология : [учеб. пособ.] / А. С. Баронин. — К. : МАУП, 2000. — 116 с.
2. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. — СПб. : Питер, 1998. — 336 с.
3. Донін В.М. Психологія і педагогіка життєтворчості : [навч.-метод. посіб.] / В. М. Донін. — К. : Центр навчальної літератури, 1996. — 179 с.
4. Словник української мови. — К. : Наукова думка, 1973.